



T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 8

Ağustos 1942

Cilt: II

1877 — 78 (93) HARBİ VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELERE AİT VESİKALAR

[C II. Sayı 7, Sahife 62 den devam]

Bu başlık altında «Tarih Vesikaları» dergisinin üçüncü ve yedinci sayılarında 11 vesika neşrederken bu harple vesikalar hakkında etraflıca malûmat vermiştik. Onun için şimdi uzun uzadıya vesikaları takdime lüzum görmüyoruz.

Dr. B. Sıtkı BAYKAL

Ankara Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yeni ve Son
Zamanlar Tarihi Doçenti

No. 12 [1]

Berkofçe [2] Kaymakamlığına

Saat Ruz
6 (?)

Bazı evrak-ı havadisde İran Devletinin Devlet-i Aliyye aleyhinde Rusya ile müttefik olduğunun ve hattâ Devlet-i müşarünleyhanın Irak cihetini taleb ideceği dercoluması bazı taraflarda ehaliye heyecanı mucib olduğunu ve halbuki havadisın kat'an aslı ve sıhhatı ve Devlet-i İraniyenin Saltanat-ı Seniyye ile sulh ve müsalemekten başka niyet ve arzusu olmadığı ve hudud-ı İraniyyeye beher sene celb ve cem'i mutad olan Zühâb ordusunun bu sene mücerred Devlet-i Aliyye ile olan vifak ve muhalâsata mebni dağıldığı Dersaadet İran sefiri tatafindan resmen temin ve beyan olunduğu cihetle oltarafca neşriyat-ı vâkıanın resmen tekzi-biyle telif-i ezhan-i ehaliye himmet buyrulması tavsiye olunur.

Vilâyetden müzeyyelen vürud idüb sureti balâya çıkarılan telgrafname-i sami muccebince oraca da ilân-ı keyfiyete müsaraat olunması ihtar olunur.

Hakkı [3] 16 nisan 93 (28.IV.1878)

[1] Başvekâlet Arşiyi, Cevdet tasnifi, Hariciye No. 2162

[2] Berkofça (Berkovitz) o zaman Tuna vilâyetinin bir kazası idi. Bulgaristanın şimal batısı kısmında Vidin'in 110 km. cenup doğusunda, Tuna nehrine akan Ogüst suyu kenerında bir kasabadır. O zamanki nüfusu 6000 kadar idi.

[3] Bu «Hakkı»nın kim olduğunu kat'i olarak tesbit edemedik. Fakat anlaşıldığına göre vali ile kaymakam arasında bir makam işgal eden bir zat olup o mıntakanın (Vidin?) mutasarrıfı olması ihtimali vardır.

No. 13 [1]

Berkofçe Kaymakamlığına

Rusyalu ile ilân-ı harb olunduğu [2] cihetle def'-i sâil-i a'da için nehri ve bahri tedarükât-ı azîmeye teşebbüs olunduğu gibi daavât-ı hayriyede olan tesirat-ı maneviye dahi mensûs olduğundan veliyy-ünnimet-i bîminnetimiz padişahımız hazretlerinin cunud-ı nusret-mev'ud-ı şahane ve bil-cümle cuyuş-ı zafer - me'nus-ı islâmiyenin nusret ve selâmeti, düşmanımızın kahır ve tedmiri için burada devam olunduğu gibi her tarafda hulûs-ı niyet ve sıdk u taviyyet ile ulema-yı bilâd ictimâ' ederek her gün Kur'an-ı Azîm-üş-şan ve Buhari ve Şifa-i Şerif ve meşayih dahi tesbih u tehlil ve sıbyan mekâtibi hocaları dahi ezan vaktında bir sure-i Fatiha ve Salâten tüncînâ tilâvetle Cenab-ı Hakka tazarru' ve niyaz olunması ve burada her vakıtda ve bahusus şu sıralarda her sınıf tebea-i şahane beyninde hubb ü muvalât ve muhalesatın hüsn-i husulü kaziyelerine itina olunarak sunûf-ı tebea-i şahane bir vatan evlâdı olduklarından germiyet-i mahabbetlerinin hüsn-i idaresi istikmalî farîzeden bulunmağla bu dakikaya ehemmiyetle riayet olunması hassaten tavsiye olunur.

15 nisan 93 (27. IV. 1878)

Sureti balâya çıkarılan telgrafname-i sami mucbince oraca da iktizayı halin tamamen icrasına aled-devam itina olunması hassaten tavsiye olunur.

18 nisan 93 (30. IV. 1878) Hakkı

Mekremetlü Hâkim Efendi Hazretleri tarafından iktizasına himmet buyurula

19 nisan 93 (1. V. 1878)

No. 14 [3]

Bükreşten gelen mektup tercümesidir [4]

Eflâk asakiri tecemmünün vech-i âti üzere icra olunacağını 13 teşrinievvel 92 () tarihli mektubuma ilâveten beyan eylerim şöyle ki bir ordu

[1] Başvekâlet Arşivi, Cevdet tasnifi, Hariciye No. 1856

[2] 23 nisan (11 nisan) 1877 tarihinde Babıâli Büyük devletlere tekrar müracaat ederek İstanbul Konferansının dağılmasından beri devam etmekte olan gergin vaziyete bir nihayet verilmesi için tavassut talebinde bulunmuştu. İngiltere böyle bir tavassuta meyil gösterirken Rusya İstanbul'daki mümessilini geri çağırarak her türlü teşebbüs kapularını kapamış ve 24 nisan 1877 de Babıâliye harb ilân etmiştir.

[3] Başvekâlet Arşivi, Cevdet tasnifi, Hariciye No. 5163

[4] Bükreşten gelen bu mektubun aslını ele geçirmek imkânı olmadı. Kimden geldiğini de tesbit edemedik. Her halde orada bulunan bir Osmanlı mümessil veya ajanı tarafından yazılmış olsa gerektir.

İbraile bir ordu Yaş ve bir ordu Krayova yanına tecemmü idüb işbu dört ordu asâkir ihtiyatlarıyla beraber ber-takrîb seksen bin kişiye bâliğ olub ve olunan manevra talimlerine göre asakir-i mezkûre dağılmayub Tuna sevâhiline sevk olunacağı mühim mahallerce mervidir.

Prens Şarl Başkumandanlığı alacak imiş.

İşbu asker tecemmünün yalnız manevra talimine müstenid olduğunu müdüran gazetelerinden ekserisi tekzib idiyorsa da bu gazetelere itimad olunmaz. Bu mücerred Avrupanın gözlerine toz atmaktan ibaretdir.

Kamaranın fevkalâde suretde açılması netâyicini ilerude tarafınıza bildiririm. Şimdilik pek çok manalar veriliyor.

Bu anda aldığım habere göre Avusturya Eflâk hududuna seksen bin kişi sevk idecek imiş ve bunların mahall-i sevki Transilivanyada Braşova ciheti imiş.

Bundan dört gün mukaddem Sırbiyaya gider Rusya gönüllüleriyle dolu kırk iki vagonlu iki tren geçmiştir. 17 teşrinievvel 1292 (29. X. 1877)

No. 15 [1]

Hükümet-i Seniyye-i Osmaniye tarafından Paris Sefiri Devletî Sadık Paşa Hazretleri ile kendi tarafından bizzat ve müekkilleri tarafından bil-vekâle Mösyö Jak Mayer arasında ât-iz-zikr mevâd kararlaştırılmışdır.

Birinci madde— Mösyö Jak Mayer gerek biz-zat kendisinin ve gerek istihdamını faydalı gördüğü zevatın Fransız ve İngiliz gazetelerini doğrudan doğruya Hariciye Nezaret-i Celîlesi veyahud Paris Sefiri Devletî Sadık Paşa Hazretleri vesatatiyle idilecek muhabere mucibince Saltanat-ı Seniyyenin menafiine muvafık neşriyata sevk ve bendler derc ü ilânını deruhde idiyor.

İkinci madde — Mösyö Mayer ve rüfekasının yukarıdaki bend mucibince icra-yı nüfûz idecekleri gazetelerin esâmisi bu mukaveleye merbut defterde [2] mündericdir. Paris Sefiri Hazretleri Mösyö Mayer ve şrekâsının taahhüdlerini ifa için vukubulacak teşebbüslerine nezaret idecek ve binaenaleyh Mösyö Mayer dahi kâffe-i harekât ve icraâtından Sefir-i müşarünileyh hazretlerini haberdar eyliyecektir.

[1] Başvekâlet Arşivi, İrade defteri, Dahiliye

[2] Bu mukaveleye bağlı olduğundan bahsedilen Osmanlı Devleti namına neşriyat yapacak gazetelerin isimlerini muhtevi defter elimize geçmedi.

Üçüncü madde — Mösyö Mayer bu yolda vukubulacak masarifle kendi hizmet-i zatiyesine karşılık olarak muavenet-i muayyene namıyla şehriye üç yüz elli osmanlı lirası ahzidecek ve meblâğ-ı mezbûr Paris Sefaret-i Seniyyesi tarafından beher mah ibtidasında ifa ve ita kılınacaktır. İşbu mukavelenâme imzalandığı zaman Mösyö Mayer'in alacağı ilk aylık müstesna olarak dört yüz lira olmak üzere virilecek ve fakat farkı olan elli lira 1876 senesi ağustos ibtidasında tediye idilecek olan ikinci mahiyeden kat' idilüb mah-ı mezkûr maaşı yalnız üç yüz lira olmak üzere ifa kılınacaktır.

Dördüncü madde — 1876 senesi temmuzu ibtidasından itibaren işbu mukavele bir sene müddet mer'iy-ül-icra tutulacak ve 1877 senesi ağustos ibtidasında hükmü bitecektir.

Maahaza Hükûmet-i Seniyye bu konturatoya üçüncü mahın inkızasında yani gelecek eylülün otuzuncu günü hitam vermek hakkını muhafaza itmekdedir. Şu kadar ki bu halde Hükûmet-i Seniyye tarih-i mezkûrdan on beş gün mukaddem Mösyö Mayer ile şürekâsına keyfiyeti haber virecektir.

İşbu mukavelenâme iki nüsha olarak bit-tanzim ve bil-imza tarafeyn miyanında taâti olunmuşdur.

No. 16 [1]

6 temmuz sene 1876 tarihiyle matbuat idaresinden ita kılınan takrîrin tercümesidir

Emr ü irade-i celîle-i nezaretpenahîleri mucebince akdolunan mukavele hasebiyle ve bu mukavelenin icabeylediği masarife mukabil olmak üzere şimdiye kadar matbuat masarifi için Paris Sefaret-i Seniyyesi emri altında sarfolunmakta bulunan senevî otuz bin frank kat'olunarak Devletlû Sadık Paşa Hazretlerinin idareleri altında sarfedilmek üzere dört yüz osmanlı lirasından ibaret bir ve üç yüz osmanlı lirasından ibaret diğer bir ki cem'an iki kalem meblâğın ağustos ibtidasında ve andan sonra dahi mah bemah üç yüz ellişer liranın ita ve ifası için Bank-ı Osmanî idaresine emir virilmesi istid'a olunur olbabda

15 ve 16 numaralı vesikaları hulâsaten arzeden 21 C. sene 93 (21. cümaziyelâhire. 1293 = 14. VII. 1876) tarihli tezkire-i marûza ile "Saltanat-ı Seniyye hakkında efkâr-ı umumiyeyi celb ü temin için Avrupa gazeteleriyle neşriyat-ı müfide icrasının şu aralık ehemmiyeti tezayüd ittiğinden Paris Sefareti Seniyyesi vasıtasıyla", bu işin yapılması hakkında

[1] Başvekâlet Arşivi, İrade defterleri, Dahiliye

23 C. sene 93 (23. cümaziyelâhire. 1293 = 16, VII. 1876) tarihli İrade-i Seniyye.

No. 17 [1]

Baron Ernst de Wedel namındaki Alman Erkân-ı Harbiyelerinden Kaymakam rütbeli bir zat Korfodan geçerek Karadağa gönderimekte olan harp malzemesini bil-ihtar ora konsoloshanemize mezkûr malzemeyi tevkif itirdiğinden kendüsüne mükâfat olmak üzere Devlet-i Osmaniye idaresinde hizmet-i askeriyyeye alınması için ora konsolosumuzun yazdığı bir talebe cevaben Baronun askeriyyede kullanılması muvafık-ı nizam olmadığından kendisine yüz altın atıyye verilmesi hakkında tezkire-i maruza ve İrade-i Seniyye

4 Ş. sene 93(4 şaban 1293 = 25. VIII. 1876)

No. 18

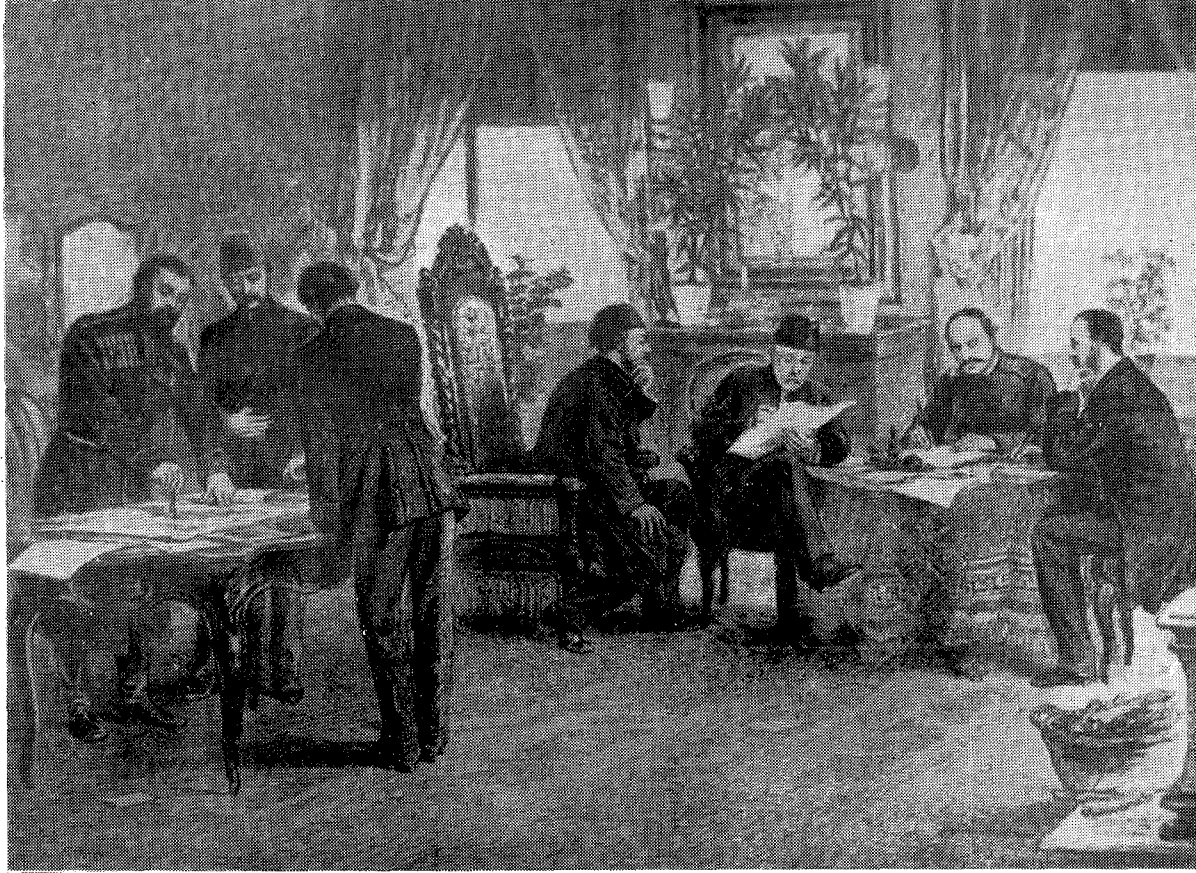
[93 (1876-1877) Harbine tekaddüm eden zamanlarda devlet çok müşkül bir malî buhran içinde idi. Büyük ölçüde askerî hazırlıklar için lâzımgelen parayı bulabilmek maksadiyle birçok tedbirler alınmıştı. Aynı zamanda o vakit yeni içtima etmiş olan «Meclis-i Meb'usan azaları tarafından iane defterleri açılarak para toplanmağa ve her meb'usun teklifiyle memleketlerinde de iane tedarikine başlanmıştı. Devletin bu para ihtiyacını karşılamak üzere alınan diğer tedbirler, ahaliden mecburî bir istikraz ve hariçten istikraz idi. Meclis-i Meb'usanda hafî ve alenî cereyan eden müzakereler neticesinde mecburî istikraz yapmak için Maliye Nezaretine mezuniyet verildi ve buna dair bir kanun neşr olundu. Haricî istikraz için de Maliye Müsteşarı Zühdü Efendi Paris ve Londra'ya gönderildi. Zühdü Efendi itibarî mikdarı 5 milyon ve hakikî mikdarı 3 milyon İngiliz liralık bir istikraz yapmağa ve bunun bir milyonunu peşin almağa muvaffak oldu. Lâkin cephelerde Osmanlı ordularının muvaffakiyetsizlikleri yüzünden diğer kısımlar alınamadı. Bundan sonra artık istikraz ümidi kalmadığından tekmil harp masrafları dahildeki iane, âdi varidat ve «kavâim-i nekdiyye» ile karşılanmak zarureti hâsıl oldu. Aşağıdaki vesikalar Tunus'ta toplanan harb ianesi hakkındadır].

Sadaretten Mabeyin Başkâtipliğine Arz Tezkiresi

Atufetlü Efendim Hazretleri

Tunus hükûmeti tarafından cem' ü tedarük idilmekte olan iane-i harbiyeden geçende yedi yüz bin frank gönderildiği misillü bu kerre dahi

[1] Başvekâlet Arşivi, İrade defteri, Dahiliye



Ayastefanos muahedesinin Türk Başmurahhası Saffet Paşa tarafından imzası
(3 mart 1878)

yüz bin franklık sekiz kıta kambiya irsal olduğuna ve ba'dezin teraküm idecek mebâliğin de gönderileceğine dair Tunus Valisi Devletlû Paşa ve Emîrülümerası Saadetlû Hayreddin Paşa Hazeratından vârid olan iki kıt'a tahrîrat tercümeleriyle beraber manzur-ı Âli buyurulmak için leffen arz u takdim kılındığı ve muvafık-ı emr ü ferman-ı Hümayun-ı hazret-i şehriyarî olduğu halde bu vechile icra-yı muktezâ-yi hamiyet ve musadekat sarf-ı nakdine-i mesâi olunmakta bulunmasından dolayı Vali ve Paşa-yı müşarünileyhümaya mahzuziyet-i seniyyeyi havi cevab yazılacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkîm olundu Efendim. 25 L. sene 93 (25 şevval 1293 = 13. XI. 1876) M

..... Mahzuziyet-i seniye-i mülkâneyi havi cevap yazılması hakkında irade.... 26 L. sene 93

No. 19

Sadarettin Mabeyin Başkâtipliği'ne Arz Tezkiresi

Atufetlû Efendim Hazretleri

Devlet-i Aliyyenin gaval-i haliyye-i mülkiyyesinden dolayı masarifat-ı fekalâde-i harbiye için ne suretle iane-i nakdiyye cem' ü istihsaline ibtidar olduğuna ifadesine dair Tunus Valisi Devletlû Sadık Paşa ve Emîrülümerası Saadetlû Hayreddin Paşa hazeratı taraflarından vârid olan iki kıt'a tahrîrat tercümeleriyle beraber arz u takdim kılındı. Tunus hükümetinin ve ehâlisinin işbu teşebbüsât-ı hamiyetkâranesi metbû-ı muazzamları olan Saltanat-ı Seniyyeye rabita-i müselleme-i musadekat-şiarîlerini müeyyid asar-ı mebrûreden olmağla muavenat-ı marûzanın takdir ve sitayişini havi müşarünileyhümaya münasib cevapnâmeler tastîri hakkında her ne vechile İrade-i Seniyye müteallik buyurulur ise mantuk-ı münîfi icra idileceği beyanıyla tezkire-i senaverî terkîm olundu Efendim. Gurre-i Ş. sene 93 (1 şaban 1293 = 22. VIII. 1876) M

Yazılması hakkında İrade 2 Ş. sene 93 M

No. 20

Tunus vilâyetinden 10 receb sene 93 taihli vârid olan arîze-i arabîyyenin tercümesidir.

Kutb-ı daire-i mesalih-i dünyeviye ve uhreviye olan hılâfet-i fâhire-i islâmiyye tabea-i hıristiyanîyesinden olup bir müddetdenberu kendulere ihsan buyurulmuş olan hukuk-ı muhkemeyi nakz u inkâre ve asakir-i şahane ile muharebeye cür'et birle izhar ı bağı u inad ve teşmîr-i said-i habâset ü fesad eylemiş olan eşkıyanın kahr u tenkiline dair ittihaz buyurulan tedabîr-i harbiye esnasında bu eyaletin de bir nevi muzaharet-i muhalesat-menkıbeti olmak üzere asakir-i Tunisiyeden bir mikdarının istade-i saff-ı

kıtâl veyahud niyyat ve a'mâlleriyle nusret-i din uğurunda ihraz-ı kasab-üs-sebk-ı gaza iden ihvanları yerinde makarr-ı hilâfet-i uzmada pa-berca-yi hidmet-i bihemal olmaları a'zam-ı âmal-i zamir-i bende i sıdık semîr isede Cenab-ı Hak idadını encüm şumar buyursun asakir-i nusret-measiri cenab-ı mülûkânenin canib-i ilâhiden mev'ud ve meşhud olan muvaffakiyet ve muzafferiyetlerinin âsar-ı celîlesi görülmekte ve binaberin ianeye ihtiyacdan istiğnalı ise rütbe-i tahakkukda bulunduğuna ve bu eyalet-i zaifenin dūçar olduğu âfat-ı semaviye tesiri hem buraca ihtiyac görülen idad-ı askeriye'nin takliline ve hem de kuvve-i maliyenin fevk-al-maznun vel-mevhum müzayekasına sebep olmakdan naşi cemî-i harekât ve sekenatca tari-kî iktisadın iltizamına mecburiyet geldiğinden tesarîf-i akdâr-ı bülûğ-ı nuhbe-i amali tavik ve hükm-i ihtiyarı selbederek ilm-i ilâhîde cari olan vüs'at ve ıztırabdan birine hasr-ı intizara davet eylesmesinden naşi bu babda neyli mesubat vabeste-i hüsnü niyyat olduğunu mütalâa ile iktisabı tesliyet itmekde isem de medar-ı saadet ve mucib-i fevz ü nusret-i rabb-i ahadiyyet olan nusret-i râyet-i islâmiye ve istihsal-i rıza-yı hilâfeti celileden geri kalmağa vicdan-ı sıdık nişani müstemendanem kail olamadığına nazaran ıztırar-ı hazıra-i malûmeden dolayı irsali müteazzir görülen asker yerine neticesi nasr-ı mübîn ve akibeti millet-i islâmiyeye bais-i izz ü temkin olan teşebbüsât-ı harbiyeye bir iane-i nakdiye cem' ü irsaline karar virilmiş ve bu babda kâffe-i sekene-i eyaletin hahiş ve rıza-yı nefislerine müracaat olunmuş ve kemal-i hicab ü şermisarı ve hulûs-i bi-riya-yı vicdanî ile fevkalâde masruf olan itina-yı kemterânemin ibraz-ı âsarına ve bimennihi tealâ ahd-ı karibde tecemmü idecek ve hüsn-i vasatat-ı celîle-i cenab-ı sadaretpenahîleriyle tebliğ-i atebe-i aliyye-i velinimet buyurulacağı ümid-i vâsıkında olduğum maziret-i sahiha-i mahalliye üzerine muvafıkı hüsn-i kabul-i hazret-i padişahî olabilecek mikdarı ianenin irsaline muvaffakiyet-i kemteranem eltaf-ı ilâhiyeden akdem-i me'mûl bulunmuş olduğunun işe heman şurû'le beraber arz ü beyanına cür'et eylerim Olbabda emr-ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir

(1. VIII. 1876)

No. 21

**Tunus vilâyeti müdir-i müdiranı (Mirimirani) Saadetlû
Hayreddin Paşa Hazretleri tarafından 11 receb 93
tarihli arıza-i arabiyenin tercümesidir**

Tebea-i hıristiyaniyeden izhar-ı bağı ü şekavet iden güruhun kahr ü tenkili zımında sevk olunan râyet-i islâmiyenin nusret emr-i vacib-ül-eda-

sında ihvanları bulunan asakir-i nusret-measir-i hazret-i mülûkâne ile birlikde bulunmak için Tunus vilâyetince tevcih-i askerî hizmet-i müfthiresini avk u te'hir iden esbabdan vali-i vilâyet seyyidim Devletlû Paşa Hazretlerine ârız olan esef arıza-i mütেকaddimesinde şerh olunan raddeden balâter olduğuna ve meârif ü ittıla-ı cihan-şumul-i cenab-ı sadaretpenahîlerinin mazmûn-ı arıza-i mezkûrenin bu babda sebep-i hakikî itibarında kâfi bulunduğuna binaen tafsil-i mekale hacet görülemez. Eğer sebep-i mezkûr haylûlet-nüma olmamış olsa idi asakir-i Tunisiyenin bir müddetdenberu mevakıf-ı harbiye veyahud makarr-i hilâfet-i aliyyede mevakif-i enzar-ı celîlede bulunacağı kayd-ı iştibahda görülmez Çünkü malûm-ı âli-i cenabı sadaretpenahîleri buyurulduğu vechile bu eyalete ârız olan havadis-i semaviye muhtacünileyh olan asakirin takliline ve hükûmetce kemal-i muza-yaka-i maliyyeye sebep olmasıyla eğerçi el'an hazîne-i vilâyetin varidatı killetiyle beraber lillâh-il-minne tediye-i tekasît-i düyune ve zaruriyat-ı idare-i hükûmete kifayet idebilir ise de henüz bu iki cihetin tesviyesiyle beraber asakir-i mahalliye'nin hifz-i eyalete ve işte bu def'a görüldüğü gibi ind-el-hace tevcih-i ianeye kâfi adede iadesi kâfil olur dereceye vâsıl olmayub bu da emr-i ticaretin hatırlara gelemyecek suretde gayr-i râyic olduğundan hâle göre istifay-i varidat olamamasından naşi bulunması cem'î-i harekât peyveste-i itizarat olduğunda irad-ı bürhane hacet göstermez. Maamafih Saltanat-ı Seniyyenin iane-i gayre ihtiyacdan berî olduğu emr-i malûm ise de Memalik-i Mahruse-i Şahanenin her bir mahalde ve hususiyle Tunus vilâyetinde bulunan ehali-i islâmiyenin Saltanat-ı Seniyyeye olan hüsn-i revabıt-ı tâbiyyetleri medar-ı iftihar olmak üzere iane-i harbiyeye himem-i islâmiyeyi dâi olduğu mülâhazası Vali-i müşarünileyh Hazretlerinin lâyih-i hatır-ı muhalesat-mezahirleri olduğundan hiç olmaz ise bu suretle bir muzaheret-i hilâfet-i islâmiyeden giru kalmağı ve ehali-i eyaletin velev ianeten olsun müşareket-i asakir-i mansure-i şahanede bulunmamasını müşarünileyh hazretlerinin vicdan-ı muhalesat-nişanları kabul idemediğinden heman tevcih-i askere bedel bihaseb-it-takati vel-hal bir iane cem' ü takdimine karar virilmiş ve bu babda ibraz-ı measir-i hüsn-i tâbiyyet eylemeleri için ehali-i merkumenin semahat-ı nefsiyelerine müracaat olunmuş ve keyfiyet bervech-i muharrer arıza-i mezkûre ile arz u beyan kılınmış ve inşaallâhü tealâ ahd-i karibde tecemmü idecek iane-i harbiyenin Babı-âliye takdimine ibtidar kılınarak ve bunun dahi şimdiye kadar tehirinde olan esbab arz olunarak her iki yüzden şumul-i lihaza-i afv ü kabul-i hazret-i velinimet buyurulmasında ni'm-el-vesatat-ı aliyye-i sadaretpenahîlerine müracaat kılınacağı derkâr bulunmuş olduğunun mingayri haddin arz eylerim. olbabda

(2. VIII. 1876)

No. 22 [1]

Mabeyin Başkâtipliğinden sadarete İrade-i seniyyeyi bildiren tezkire

Hindistan ehali-i müslimesi tarafından Kraliçe Hazretlerine takdim kılınan arızanın tercüme-i maruzası menzur-ı Âli buyurulmuş ve cevab-ı resmîsinde beyan olunduğu üzere tercüme-i mezkûre nezd-i Âlide tevkif kılınmıştır. Ehali i merkumenin hilâfet-i kübra hakkında izhar itdikleri temayülât ve hüsn-i niyyat tebea-i müslime-i hazret-i padişahînin bais-i ibtihacı olacak âsar-ı sarreden bulunduğundan bunun türkçe gazetelerle neşr itdirilmesi emr ü ferman buyuruldu. Bir de tercüme-i mezkûrenin menzur-i hümayun buyurulduğuna ve ilânına İrade-i Seniyye taallûk itdiğine dair gazetelere bazı fıkârat-ı münasibe dercinde favaid-i maneviye melhuz bulunduğundan burasının dahi ihtarı irade buyurulmuşdur. Olbabda emr ü ferman hazret-i veliyy-ül-emrindir. 22 Ra. sene 93 (22 rebîulevvel 1293= 17. I/. 1876) Said

No. 23

Mabeyin Başkâtipliğinden sadarete İrade-i seniyyeyi bildiren tezkire

Maruz-ı çaker-i kemîneleridir ki

Bir müddetden beru Parisde bulunan Ali Suavi Efendi [2] afv-i âli-i şehinşahiye mazher olmuş olduğundan Derseadetde ve memalik-i şahanede sair istediği yerde bulunmakda muhtar olduğunun kendusine tebşiri şeref-sünûh u sudur buyurulan emr ü ferman-ı merahim-nişan-ı cenab-ı cihandarî icab-ı celîlinden bulunmuş olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyy-ül-emrindir. 10 N. 93 (10 ramazan 1293 = 29. IX. 1876)

No. 24 [3]

(Başvekâlet Arşivi, Nâme-i Hümayun defteri 14, Sahife 5)

[30 mayıs 1878 tarihinde İngiltere Babîâliye ıslâhat yapılmasına ve Kıbrıs'ın İngiltereye terk edilmesine mukabil Anadolu, Suriye ve Mezopo-

[1] (Başvekâlet Arşivi, İrade defterleri, Dahiliye)

[2] Yeni Osmanlılarla beraber çalıştığından dolayı 1867 senesinde Kastamonu'ya sürülen Ali Suavi Efendi aynı tarihte Namık Kemal ve Ziya Paşa'dan biraz sonra Paris'e kaçıyordu. Paris'ten bir aralık Londra'ya geçti ve burada, İstanbul'da çıkartmağa başlanış olduğu «Muhbir» gazetesini devam ettirerek istibdada ve Âli ve Fuad Paşaların idaresine hücumlarda bulundu. Namık Kemal 1870 senesinde İstanbul'a döndüğü halde Ali Suavi Efendi daha uzun müddet Avrupa'da kaldı. Yukarıdaki vesikanın gösterdiği gibi Ali Suavi Efendi ancak Abdülhamid II. nin cülusunda affa mazhar olarak tekrar memleketeye gelmiştir.

[3] (Başvekâlet Arşivi, Nâme-i Hümayun defteri 14, Sahife 5)

tamya'yı Türkiye'ye garanti eden bir muahede yapılması için gizli bir teklifte bulunmuştu. Hükümet bu teklifi 3 haziranda Meclis-i Hass-ı Vükelâya arz etmiş ve burada aynı teklif bir muhalif reye karşı ekseriyetle kabul edilmişti. Bunun üzerine 4 haziranda Babıâli ile İngiltere arasında evvelâ gizli kalacak olan Kıbrıs muahedesi akdedildi. Buna göre İngiltere Anadolu, Suriye ve Mezopotamya'yı bundan sonra vaki olacak olan Rus müdahalelerine karşı müdafaa edecek, buna mukabil Babıâli memleketin bu kısımlarında ıslâhat yapacak ve Kıbrıs adasını İngiltereye terk edecekti. Aşağıdaki iki vesika (No. 24 ve No. 25), Kıbrısın İngiltereye terk edildiği hakkında mahallî makamlara gönderilen "Emr-i Âli, ile Kıbrıs muahedesini ve bunun "Tasdiknâme-i Hümayunu,, dur.]

Emr-i Âli

Eazım-ı vükelâ-yı Devlet-i Aliyyemden Cezayir-i Bahrisefid vilâyeti Valisi olup Birinci rütbe Mecidî ve Osmanî nişan-ı zîşanlarını haiz ve hâmil olan Vezir-i dirayet-semîrim Sadık Paşa dâme iclalûhuye ve Mîrmîran-ı kiramımdan Kıbrıs cezîresi mutasarrıfı ve mezkûr Mecidî nişan-ı zîşanının Üçüncü rütbesinin haiz ve hâmil Ahmed Paşa dâmı ikbalûhuye ve Lefkoşe naib ve müftüsü zîde ilmuhuye ve aza-yı meclis ve muteberan-ı ehali zîde mecdûhume hüküm

Kıbrıs cezîresinin esbâb-ı malûmeden dolayı suret-i muvakkatede kendilerine teslimi İngiltere devlet-i fahîmesi canibinden arzu ve iltimas olunmuş ve keyfiyet Meclis-i Hass-ı Vükelâ-yı fihamımda led-el-müzakere Devlet-i Aliyyemle devlet-i müşarünileyha beyninde minel-kadîm derkâr olan revabit-i dostî ve musafat iktizasınca Devlet-i Aliyyem hakkında olan efkâr ve niyat-ı hayırhanesinin şimdiye kadar pek çok asarını delâil-i filiye ile isbat eylemiş olduğundan bu cihetle devlet-i müşarünileyhanın cezîre-i mezkûreyi suret-i muvakkatede tasarruf eylemesi icab-ı hâl ve maslâhata muvafık olacağından olbabda tanzim olunan sened mucebince Adada kemakân bir mahkeme-i şer'îye bulunmak ve bu mahkeme Adanın ehali-i islâmiyesine aid ve masalih-i şer'îyeyi rü'yete devam eylemek ve cevami-i şerife ve islâm mezarlığı ve mekteblere ve Adada bulunan sair tesisat-ı diniyeye aid emval ve emlâk ve araziyi Devlet-i müşarünileyha tarafından tâyin olunacak bir memur ile birlikde idare itmek üzere Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celîlesi tarafından ehali-i islâmiye-i cezîreden biri memur tâyin olunmak ve cezîre-i mezkûrenin elyevm taraf-ı Devlet-i Aliyyeme ita itmekde olduğu mürettebat-ı şahanem yekûnundan masarifat-ı mahalliye ihrac kılındıktan sonra fazla kalacak mikdarı sene besene taraf-ı Devlet-i Aliyyeme tediye olunmak ve cezîre-i mezkûrede bulunan arazi-i mîriye ve vakfiye serbestce

füruht olınarak veya bil-iltizam virilerek bunlardan hâsıl olacak akça varidat-ı mezkûre dahilinde tutulmamak ve devlet-i müşarünileyha umur-i nafia vesair faide-i umumiye makasidine mebni lâzımgelen araziye ve arazi-i gayr-ı mezruayı kıymet-i münasibe ile ve memurları vasıtasıyla mübayaaya mezun olmak şeraiti ile cezîre-i mezkûre idare-i muvakkatesinin devlet-i müşarünileyha memurlarına teslimi tensib, keyfiyet taraf-ı eşref-i mülûkâneme arz ile led-el-istizan ol vechile icrası hususuna İrade-i Seniye-i mülûkânem müteallik ve şeref-sudûr olmuş olmağla siz ki vali-i müşâr ve mutasarrıf ve naib ve müfti vesair-i mumaileyhimsiz bâlâda beyan olunduğu üzere cezîre-i mezkûre idare-i muvakkatesinin devlet-i müşarünileyhaya teslimi hasusuna mübaderet ve bu babda hılâf-ı rıza yi şahanem bir gûna hâl ve hareket vukua gelmemesine ihtimam ve dikkat eyliyesiz Tahriren fil-yevm-isselâsın min şehri cümazielâhîre liseneti hamsin ve tis'in ve mieteyni ve elf (30 cümaziyeâhire 1295 = 1. VII. 1878)

No. 25

**Devlet-i Aliyye ile İngiltere devlet-i fahîmesi beyninde akd-
olunan ittifak muahedesi tasdikname-i hümayunu**

Biz ki bilûtfih-il-mevlâ Türkistan ve şamil olduğu memalik ü büldanın padişahı es-sultan ibn-üs-sultan es-sultan el-gazi Abdülhamid Han ibn-üs-sultan el-gazi Abdülmecid Han ibn-üs-sultan el-gazi Mahmud Hanız işbu tasdikname-i hümayunumuzla beyan ve ilân ideriz ki Devleti Aliyemle Rusya devleti beyninde bu kere Ayastafanos da akd ve imza olunmuş olan mukaddemat-ı sulhiyenin tadil ve ıslâhiyle ol babda tanzim olunacak muahede-i kat'îye haricinde olarak devleti müşarünileyha vakten minelevkat memaliki şahanemizden diğer mahallin zabt ve istilâsı daiyesine düşer ise İngiltere devlet-i fahîmesi imal-i kuvve-i silâhiye ile bunun muhafazası zımında Devlet-i Aliyemle ittifak muahedesi akdini arzu itmekde olduğundan bu hususa taraf-ı eşrefi padişahanemden Hariciye Nezareti inzımamiyle bil-fiil Sadırazam-ı sutude-şiyem ve vekil-i mutlak-ı kaviyyülhimem olub murassa Osmanî ve Birinci rütbe Mecidî nişan-ı zîşanlarını haiz ve hâmil olan Vezir-i maâli-semîrim Esseyid Mehmed Es'ad Safvet Paşa ve İngiltere devlet-i fahîmesi canibinden dahi Dersaadetimde mukim Büyük Elçisi olub Bain nişanının haiz ve hâmil olan Sir Austen Henry Layard murahhas tâyin olunarak ruhsatnâmelerini birbirlerine irae ve tebliğ ile yolunda ve usulünde gördüklerinden olbabda bin ikiyüz doksan beş sene-i hicriyesi şehri cümaziyelâhiresinin üçüncü ve bin sekizyüz yetmiş sekiz sene-i iseviyesi alafranga haziranının dördüncü günü tarihiyle iki madde üzerine

akd ve tanzim ve imza ve temhir eyledikleri mukavelenâme tercümesiyle beraber taraf-ı hümayunuma arz edilmiş olduğundan aynıyle İngiliz ve Fransızca olarak zikr ü beyan olunur.

Birinci madde — Rusya Devleti Batum ve Ardıhan ve Kars veyahud mevaki-i mezkûreden birini yed-i zabtında tutub da ilerude her ne vakit olur ise olsun muahede-i kat'iyeye sulhiye ile tâyin olunan Asya memalik-i şahanesinden bir kısmını daha zabt u istilâyâ tasaddi idecek olur ise olhalde İngiltere devleti memalik-i mezkûreyi silâh ile muhafaza ve müdafaa itmek üzere Saltanet-i Seniyye ile birleşmeği taahhüd ider ve buna mukabil zat-ı hazret-i padişahî dahi memalik-i mahrusada bulunan tebea-i hıristiyanıye ve sairenin hüsn-i idare ve himayelerine mutaallik ilerude devletyn beyninde kararlaştırılacak olan ıslâhat-ı lâzimeyi icra ideceğini İngiltere devletine va'd ile beraber devlet-i müşarünileyhayı taahhüdat-ı vâkıasının icrasınca lâzımgelen vêsaiti temin idebilecek bir hale koymak için kendisine Kıbrıs cezîresini tahsis ve asker ikamesiyle cezîreyi idare itmesine muvafakat ider.

İkinci madde — İşbu mukavelenâme tasdik olunacak ve tasdiknâmeleri dahi bir ay zarfında ve mümkün olduğu halde daha evvelce taâti idilecektir Tasdikân lil-mekal tarafeyn murahasları işbu mukavelenâmeyi imza ve temhir itmişlerdir.

Hâtîme — İşbu mukavelenâme taraf-ı eşref-i şahanemizden kabul ve tasdik kılınmış olduğunu mübeyyin ve devlet-i müşarunileyha tarafına işbu tasdiknâme-i hümayunum ita olundu Tahriren fil-yevm-is-sadisi min şehri receb-il-ferd liseneti hamsin ve tis'ine ve mieteyni ve elf. (6 receb 1295 = 6 temmuz 1878)

“Hukuk-ı şahaneme aslâ hâlel gelmemek. şartıyla muahedenâmeyi tasdik iderim,” diyu işbu muahedenin tasdiknâmesi balâsına Hatt-ı Hümayun keşide buyurulmuş olduğunu nâtik Mabeyn-i Hümayun Başkitabetinin tezkîresi ve muahede-i mezkûrenin tasdikiyle hukuk-ı şahaneye aslâ hâlel irasına tasaddi olunmayacağını mübeyyin İngiltere Sefiri tarafından verilen takririn Türkce ve Fransızca suretleri Fransızca ve İngilizce olan evrak-ı saire ve üç kıt'a mazbata ve İrâde-i Seniyye tezkîreleri beşinci Nâme battal torbasında 96 numara ve 2 zarfında olmağla şerh virildi.

No. 26 [1]

Berlin kongrensine dair ruhsatname

Devlet-i Aliyyemle Rusya devleti beyninde bu def'a tanzim olunan mukaddemat-ı sulhiye mukavelenâmesinin tedkik ve müzakeresi için Ber-

[1] Başvekâlet Arşivi, Name-i Hümayun 14, sahife 4

linde mün'akid olacak kongreye taraf-ı Saltanat-ı Seniyyemden eazım-ı vüzera-yı Saltanat-ı Seniyyemden Nafia Nazırı ve Birinci Mecidi ve Osmanî nişan-ı zîşanlârinin haiz ve hâmilî Vezîr-i dirayet-semîrim Aleksandr Paşa [1] dame iclâlûhu Murahass-ı Evvel tayin kılınmış olduğundan mukavel-i mezkûre mündericatinin düvel-i saire murahaslariyle müzakeresine ve verilecek kararların imzasına ruhsatı havi Dîvan-ı Hümayunumdan işbu ruhsatnâme-i Hümayunum isdar ve balâsı Hat-ı Hümayun-ı şahanemle bit-tevşih ita olundu. Tahriren fil-yevm-ilhamisi min şehri cümazilâhire liseneti hamsin ve tis'ine ve mieteyni ve elf 5 cümaziyelâhire 95 (6. VI. 1878)

Mucebince tarafımızdan ruhsat verilmiştir diyu balâsına Hatt-ı Hümayun-ı şahane keşide buyurulmuştur.

Bir sureti:

Asakir-i nizamiye-i şahane müşîran-ı izamından olub Birinci Mecidi ve Osmanî nişan-ı zîşanlarını hâiz ve hâmil olan vezîr-i dirayet-semîrim Mehmed Ali Paşa [2] dame iclâlûhu Murahass-ı Sani tayin kılınmış olduğu beyaniyle ..

Bir sureti:

Eâzım-ı rical-i Devlet-i Aliyyeden Berlin Sefiri olub Birinci rütbe Mecidi ve İkinci rütbe Osmanî nişan-ı zîşanlarını haiz ve hâmil olan Esad Bey dame uluvvuhu Murahhas-ı Sani tayin kılınmış olduğu beyaniyle.

[1] Prens Aleksandr Karatheodory 20 temmuz 1833 te bir doktorun oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Gençliğinden beri sırasıyla sefaret kâtibliği, Hariciye Nazareti Müsteşarlığı, Roma, Brüksel Sefirliği v. b. yaptıktan sonra 1878 de Nafia Nazırı ve aynı sene Berlin Kongresinde Osmanlı Başmurahtası tayin edilmiştir.

[2] Mehmed Ali Paşa (Charles Detroit) aslen Fransız olup Almanya'da yerleşmiş olan bir âilenin çocuğu olarak 1827 senesinde Brandenburg' da doğmuştur. 15 yaşında iken kaçarak İstanbul'a gelmiş. Âli ve Ömer Paşalar tarafından himaye edilerek Türk ordusunda çabuk çabuk yükselmiştir. 1867 de Girid muharebesinden sonra Ferik olan Mehmed Ali Paşa, 1875 de Müşir olmuş, 1876 — 77 seneleri muharebelerinde büyük bir rol oynamıştır. Berlin Kongresinde Osmanlı hükümetini temsil ettikten sonra hususî memuriyetle gönderildiği Arnavutluk'ta Yankovan'da halk tarafından öldürülmüştür. (7 eylül 1878).